4/ф-26.

یازو قاعده‌لری

بو رساله‌ده‌گی قاعده‌لره موافق یازغان آدمك یازوونده خطا اولمایه‌چقدر.

Академия Наук СССР
Научная библиотека
Казахстанский филиал

مرتب وناشری:
قاپالده معلم فاتح صادقوف.

هرحقوقی صاحبنه عائددر.

قزانده، شرف مطبعه‌سی.

Казань.
Электро-Типографія ШАРАФЪ.
1907 г.

یازو چیدن بر ایکی سوز:

یازو یازمق هرکم اوچون بیك لازم بر فندر. شونك اوچونك یازو حقنك حضرت علی: «بالالرگزی یازو ایله زینتله‌گز، آنك اوچون یازو بیك کیرك اشدر؛ شادلقك ایك زورسیدر» معناسنك سوز سویله‌مشدر.

واقعاً اویلاب قاریق: یازو بولماسه ایدی الله‌نك برلکینی، دین حکملرینی، تورلی علوم وفنونگه متعلق کتابلری قایدن آلور و بلور ایدك؟

نیچه مك یل بورون بولغان خلقلرك اثر واحوالنی بلدره تورغان شی یازو دگلده نه‌در؟

ایك مشهور بر عالم اوزینك معلوماتینی میدانه قویو، علمی ایله اوزی کبی آدم بالالرینه فائده بیروده یازوغه محتاج دگلمی؟

یازو بولماسه ایدی اوزمزدن یراق اولانلره بر اشمزی بلدره آلور ایدکمی؟ خصوصاً بوصوك زمانلرده چوین یول پراخودلر میدانه کیلگانلکندن خلقك هر قایوسی یراق یرلره کیتوب آتا، آنا، توغان، دوستلرندن آیراشوب تورولر بیگراکده کو بایدکندن یازو بولماسه آنلر نه قیلورلر، نیچك قیلوب برینك حالینی ایکنچیسی بلور ایدی؟

یازونك قدر وقیمتنی بلور اوچون یازو بلمه‌گان بر آدمك هر اش خصوصنده نه قدر مشقتلره اوچراب، آقچه‌لر صرف قیلوب تورلی منتلر ایله باشقه‌لردن یازدرونی اویلاب فکرلمك یتسه کیرك.

حاصل دنیاده هیچ بر تورلی صنف وخلق یوقدر، که یازوغه محتاج اولماسون؟ آدملرك بتون اشلری مطلق شو یازو ایله یورتلمکده ویازو ایله تمام اولمقده‌در.

ایشته یازو ایك کیرکلی، انسانیتك محتاج اولدیغی، مدنیته لازم بر اش اولدیغندن آنی تیوشلیسنچه بلورگه غیرت ایتمك واجبهٔ انسانیتدر.

لکن مع التأسف شول قدر کیرکلی برشیك قدر وقیمتی بزم روسیه مسلمانلری آراسنده لایقیله بلندگی یوقدر. شونکچوندرکه ۵-۶-۱۰ سنه‌لر اوقوغان افندیلر یازو یازمق شرفندن محروم قالمقده‌لردر.

«یازو بلهم» دیگانلرمزکن هیچ بر یازو دیوب راحتلانوب اوقورلق درجه‌ده دگلدر.

یازا بلو کیرك اولدیغی کبی شول یازونیده قاعده‌سنچه ترتیبی ایله یازمق لازمدر. زیره قاعده‌چه یازلماغان سببلی نه قدر مقصودلر اوته، اشلر فایده‌سز قالمقده‌در. قاعده وترتیبلره رعایت قیلماغان واهمیت بیرمگانمزدن دگلمی، که برمزك یازونی ایکنچیمز اوقی آلمایور.

شول سببدندر، که غزیته‌چیلر هر کوننی: «فلان افندی! یازوگزی اوقی آلمادق» دیه اعلان قیلوب تورمقده‌لردر.

«بو زمانغه قدر ترتیبسز قاعده‌سز اولسه‌ده یازوب کیلدك موندن صوگده شولای بولورمز» دیمك بیك بیوك غفلت ونهایت جهالتدر. زیره بتون دنیاده بزم روسیه مسلمانلرندن باشقه نیندایگنه خلق اولسه‌ده یازولرنك اوزلرینه مخصوص قاعده‌سی باردر. اش بولای بولغانده بزلرگنه نیچوك آندن مستثنی قالورمز ایکان؟ ئلله بزگنه بیك عقللی باشلر بولوب باشقه‌لر یوق ایله چوبالا تورغان خلق میکان؟

ایشته شول کبی سببلری اویلاب وفکرلادکلرندن بر ایکی اوچ یلدن بیرلی بزم روسیه مسلمانلریده آز آز املا خصوصلرینه اعتبار قیلا باشلادیلر. انشاءاللّٰه تیزدن یازومز توزالسه کیرك.

بنده هیچ لیاقتم اولمادغی حالده اصلاح املایه دائر بر رساله‌چك ترتیب ایتوگه جسارت ایتدم. اوقوچیلردن کیمچیلکلرنی عفو قیلولرنی اوتنم.

ف، صادقوف.

بو رساله دورت قسم اوزرینه ترتیب ایدلهچکدر:

برنچی قسم — عموما یازو یازغانده رعایه قیلورغه تیوشلی اولان آداب وترتیبلر.

ایکنچی قسم — ترکچه سوزلرنی یازوده رعایه قیلنه تورغان قاعدهلر.

اوچنچی قسم — عربچه سوز وکشی اسملرنی درست یازو حقندهغی قاعدهلر.

دورتنچی قسم — یازو آراسنده اعتبار قیلنه تورغان علامت واشارتلر حقنده.

برنچی قسم.

نیندایگنه یازو بولسهده پاك وبتون کاغدگه یازمق وکاغدك هر دورت چیتندهده بر آز قالدرمق تیوشدر. ممکن قدر کاغدنی کرلاندرماو، قارا قلان تیدرماسکه دقت قیلو تیوش اولدغندن قول مایلی وکرلی وقتده کاغدنی توتماملیدر.

باشدن آخرینه قدر بر قلم ایله یازمالیدر. کاغذ آنده مونده آوشوب یازو بوزلماسون اوچون صول قول ایله کاغذك چیتندن باصوب تورمالیدر. یازغانده باشنی بر طرفقه آوشدرمای، ایرننی تشلامای، آوزنی آچمای، کاغذ اوستینه یاتمای، اوستالگه کوکراکنی تیگزمای وباشقه اعضالرنی مناسبتسز قیملداتمای یازمالیدر.

یوللرنی ممکن قدر توز وطوغری قیلوب، یول آرالرنده ایکی یولك سوزلری آرالاشوب کیتماسلك قدر آچق قالدرمالیدر.

قلم، قرداشنی توتقانده اوچندن بر ۋیرشوکدنده کیم قالدروب توتماسقه کیرکدر.

قول تالوب یازوغه کیمچیلك کیلمه‌سون اوچون قلم قرداشنی بیك قسوب توتمای یومشاغراق توتارغه ترشمق، یازغان وقتده بلەزك بوونی وچنچه بارمق ایله بر آز تایانمق تیوشلیدر.

کاغذ بوزلماسون، قلمده تیز توزماسون، قرداش اوچی صنماسون اوچون قاتی باصمیچه تیر وبکنه یازارغه کیرکدر.

قلمنی قاراغه کوب مانمای، قلم اوچنده قارانی آزراق توتو کیرك اولدغی کبی قرداشنی همیشه آغزغه طغوب کوب صولارغه‌ده تیوش دگلدر.

حرفلرنی برنی قالون برنی نچکه قویمای ممکن قدر هر حرفنی تیگز قویوغه، معجمه مهملرینه آیروچه دقت قیلمالیدر.

س، شلرغه اوچرتش قویو، ک، گ، ڭ حرفلرینك اوزلرینه مخصوص علامتلرنی قویوده هم اعتبار قیلو بیك لازمدر.

هر سوز وحرفنی اولدن اویلاب وفکرلاب یازو تیوشلی اولدغندن „آیدا بزگه نیچوك یازساق شولای‌یارار“ دیوب اعتبارسزلق قیلو خصوصاً یاکی کشیلرگه هیچ مناسب اش دگلدر.

ناگاه خطالق ایله یاگلش یازلسه اوستندن برگنه سزوب قویو

کیرکدر. پچاق فلانلر ایله قروب کاغدی فارالتوب جرتوب بترو آدابکه خـلافدر.

یولك آخرنده سوز تمام اولمای صیمیچه برگنه حرف قالسه آنی ایکنچی یول باشینه یالغز نغنه قویو یاراماز اما آیررغه ممکن بولوردای ایکی حرف قالسه اول وقتده یول باشینه قویلور، لکن آنده‌ده‌سوز تمام بولماغانی اوچون یولك آخرینه قسقه‌غنه سزوب قالدرلور.

بر سوزك نیندای تلدن ایدکنی ومعناسنی بلوب املاسنی توغری یازوغه ترشمق لازمدر.

تلنی ساده‌لشدرر اوچون اویرانگان ترکیچه سوزلر بار وقتده باشقه‌لرنی استعمال ایتماملیدر. تل‌سه نیندای یازو اولسون هر آدمك اوقی وآکلای تورغان روشده آچق وآنق یازمالیدر. ملالق کورسه‌تـه‌م دیوب کیلشسز ومناسبتسز باشقه تلك سوزلری ایـله یازودن بیگراك صاقـلانمالیدر. اوقوچینك حالنی، مزاج وطبیعتنی، بلووینك درجه‌سنی فکرلاب ملاحظه‌قیلوب قلم‌یورگز و آیرم اعتبار قیلنه‌چق‌شرطدر.

سوزلرك برسی برسینه یابشونی، جمله‌لرك معنالی بولولرینه اهمیت بیرملیدر.

ممکن اولدغنده خطلرك قوپیه‌سنی آلوب قالمالیدر.

باشقه‌لردن کیلگان خطلری سافلاب قویوده تیوشدر. آقچه قزغانام دیوب کاغد کانؤیرتلرك جوقا وناچارلرنی استعمال قیلو مناسب دگلدر.

آندن فائده اورنینه نیچه تورلی ضررلر کیلو احتمالدر.

بوصوك وقتلرده سوز وجمله آرالرینه قویلمقده اولان علامتلرك یازودن درست معنی آلورغه کوب فائده‌لری اولدغندن اول حقده اعتبارلی اولمق تیوشدر.

ایکنچی قسم

تلمزده ٣٤ حرف اولوب بونلرنڭ ٢٦سی هر ایکی یاغندن قوشوب یازو ممکن اولان حرفلردر. بونلره «حروف متصله» دینلور.

ب، پ، ت، ث، ج، چ، ح، خ، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ك، گ، ڭ، ل، م، ن، ه، ی حرفلریدر.

٨ی اوڭ یاغندنغنه یعنی اوزندن اول کیلگان حرفکه گنه قوشلوب، اوزندن صوڭ کیلگان حرفکه قوشلمی یازلا تورغان حرفلردر. بونلرغه «حروف منفصله» دینلور. ا، د، ذ، ر، ز، ژ، و، ۋ حرفلریدر.

اخطار:

تلمزده اوچ تورلی کاف باردر. کاف عربی، کاف فارسی، ساغراو کافدر. عربی کاف: کتاب، مکتب، کورمك، کیتمك، کرمك سوزلرنلڭگی کافلر کبی. کاف فارسی: گل، اوگز، موگز، اگر، مگر، گوهر سوزلرندهگی کافلر کبی.

ساغراو کاف: سنڭ، آنڭ، تیڭ، شیڭ، صوڭ، موڭ سوزلرندهگی کافلر کبیدر.

بو کافلری بر برندن آیرر اوچون علامتلری باردر. کاف عربی (ك=ک)، کاف فارسی (گ)، ساغراو کاف (ڭ) صورتنڭ یازاورلر. لکن قول یازولرنڭ ساغراو کافنی جیگللك بولسون اوچون برنقطهغنه قویوب (ک) صورتنده یازلمقدهدر.

(بعض محررلر کبی ساغراو کافنی (نك) صورتنده برنون ایله یازمق مضاف الیه صورتلرنده ایکیشر حتی بعض سوزلرده اوچار نون برهتدن کیلدکندن برکیلشسزلك پیدا اولمقدهدر. بناءً علیه نون ایله یازو بیك مناسب ومعقول اش اولماسه کیرك)

اصل ترکچه‌ده ح، ع حرفلری اولمادغندن هر بر ترکی سوزنی خ، غ صورتنده معجمه‌قیلوب یازلور. یازغان، یاغشی، شاغشی، قارغا، توغری کبی. ص. س آراسنك بزم ترکچه‌ده فرق اولمادغندن بیگرا کن حرکهٔ حرفیه‌لی سوزلرده «س» گنه یازمق آرتقدر: سامار، سوسار، سیلار، سالام کبی. اما حرکهٔ حرفیه‌سز سوزلرده قایسی ایشتلسه شونسی یازلور صبر، قصر، سمبر، سبر، سگـگر، سگل کبی.

ط، ت حرفلری آراسنده‌ده بزم ترکچه‌ده فرق اولمادغندن کوبراك ترکچه سوزلرنی «ت» ایله یازمق مناسبدر. (خصوصاً حرکهٔ حرفیه‌لی سوزلرده)؛ تولمق، توغز، توفراق، تاو، تامر، تاتلی، توغری، تاتار، باتار، یاتار، بوتار، قاتار، ماتور کبی.

ض، ظ، ذ حرفلری بزم ترکچه‌ده هیچ اولمادغندن هر بر ترکی سوزنی (ز) ایله یازو کیرکدر.

آبزی، زور، آزغان، یازغان، توزغان، سوزغان؛ زورات، قازان، سازان، توزان کبیلر.

حرکهٔ حرفیه.

هر حرفنی آستلی، اوستلی یا اوترلی قیلوب اوقوتا تورغان علامتلرگه حرکه دیوب آیتله‌در.

عربچه تلده حرکتلر سوز آراسنده بولماسه‌ده، ترکچه‌ده حرکه‌لر سوز آراسنده ذکر قیلنمقده‌در.

مثلا: اوستلی حرفدن صوك (ه)، آستلی حرفدن صوك (ی)، اوترلی حرفدن صوك (و)، کوته‌روب سوزوب اوقولا تورغان حرفدن صوك (ا) یازلور. بو دورت حرفکه حرکهٔ حرفیه یاخود حروف املا دیوب آیتلور.

۱نچی قاعده-ایکی سوز هیچ بر وقتده قوشلوب یازلماسلر.

کوب یازو، بال تاتلی، پچاق کیسه، قویاش یاقتی، آلوب کیلدی، ساتوب قالدی، کتاب یاخشی، اورام بالاسی کبی.

بونلری: کوبیازو، بالتاتلی، پچاقکیسه، قویاشیاقتی، آلوبکیلدی، صاتوبقالدی. . . صورتنده یازو خطادر.

س-کوب یازو دیگان جمله‌ده نی اوچون بانی یازونڭ یاسینه قوشوب یازمادڭ؟

ج-ایکی سوز هیچ بر وقتده قوشوب یازلماس.

تنبیه: هر قاعده‌ده مثاللرنی شول روشچه سؤال جواب طریقنچه سوراب شاکردلره تمام شول قاعده‌نی بلدرملیدر.

۲نچی قاعده-بر سوزده قوشوب یازو ممکن بولغان حرفلرنی آیروب یازو خطادر.

چالما، بالتا، کیتوب، مکتب، تاقتا، ایتکان، تلگان، بلگان، قابقا، ماقتاب، کولکی، بیشمت، کولمك کبی.

بونلرنی: چال‌ما، بال‌تا، کی‌توب، مك‌تب تاق‌تا، ایت‌کان. . . صورتنده یازو خطادر.

س-چالما دیگانده نه اوچون لامنی میم‌دن آیروب یازمادڭ؟

ج-بر سوزده قوشوب یازو ممکن بولغان حرفلرنی قوشوب یازو کیرك آیروب یازو خطا بولغانغه کوره.

س-چالما دیگانده نیگه چا دیگانده‌گی الفکه لامنی قوشوب یازمادڭ؟

ج—الف حروف منفصله‌دن بولغانلغی اوچون اوزندن صوڭ کیلگان حرفکه قوشلمی.

۳نچی قاعده—آخرنده ساکنلی (ب) بولغان سوزلرده بادن اولگی حرف اوترلی بولسه اوترگه علامت بولمق‌اوچون بدن بورون برواو یازلور.

اوقوب، قایتوب، یازوب، کیتوب، آلوب، کوروب، بیروب، قونوب، سیزوب، یوروب، باغوب کبی.

بونلری: اوقب، قایتب، یازب، کیتب، آلب، کورب، بیرب، قونب، سیزب، یورب، باغب صورتنده یازمق خطادر.

س—اوقوب دیگان سوزده نی اوچون بادن بورون واو یازدڭ؟

ج—آخرنده ساکنلی ب بولغان سوزلرده بادن اولگی حرف اوترلی بولسه اوترگه علامت اوچون بدن بورون بر واو یازلور.

س—اوقوب دیگانده قافنی نیگه واوغه قوشوب یازمادڭ؟

ج—واو حروف منفصله‌دن بولغانغه اوزندن صوڭ کیلگان حرفکه قوشلوب یازلماس.

٤نچی قاعده—ترکچه‌ده بر حرف ایکی قات ایشتلسه شونلرڭ هر ایکاویده یازلور.

قوللق. باللق، مالق، بووب، قووب، سالالاب، سووق، فووق، قوواق.

بونلرنی قولق، سالق، مالق، بوب، قوب، سالاب، سوق، فوق، قواق. . .

س — بووب .دیگان سوزنی نـه ایچون بوب صورتنده برگنه واو ایله یازمادك؟

ج — ترکچه بر حرف ایکی قات ایشتلسه هر ایکاوینی یازلور.

تنبیه: بو قاعده فقط ترکچه‌ده‌گنه اولوب عربچه‌ده اولمادیغنی (یعنی ادغام عرب تلینه مخصوص ایدکنی) شاگردلره بلدرملیدر.

۵نچی قاعده ـ روسچه و باشقه تللردن آرالاشقان یاکی سوزلرنی درست اوقولسون اوچون ایشتلگان روشچه یازمق تیوشدر. (۱)

تیلیغرام، تیلیفون، سماوار، غزیته، ژورنـال، پیتربـورغ، اورینبورغ، ایستانبول، تیپوغرافیه، غرامافون، فابریکه، کالیندار، بیلیت، ماشینا، پوشلینه کبی.

س — تیلیغرامنی نه‌اوچون تلغرام صورتنده حرکهٔ حرفیه‌سز یازمادك؟

ج — روس وباشقه تللردن آرالاشقان یاکی سوزلرنی درست اوقولسون اوچون ایشتلـگان روشچه یازو کیرك اولدغندن.

٦نچی قاعده ـ دن، ده، غه، که، لر، مق، مك، لك، نچی کبی اداتلر کشی اسملرندن بـاشقه سوزلرده قوشلوب یازلورلر.

مکتبدن، باشده، بالغه، ساعتکه، کشیلر، کیلمك، قایتمق، پچانلك، اوچنچی، اسماعیل‌دن، یوسف‌غه کبی.

---

(۱) بو قاعده‌دن تلمزه آرالاشقان عربچه سوزلر استثنا ایدلور. لکن تلمزده استعمال قیلنمقده اولان عربچه سوزلرده بـو قاعده بوینچه یازساق تلمزنك کوب مرتبه آسانلاشونده هیچ شبهه یوقدر فقط....

س – مکتبدن دیگان سوزده نـه اوچون (ده) اداتنی باغه قوشوب یازدك؟

ج – دن، ده . . . . کبی ادانلر کشی اسملرندن باشقه سوزلرده قوشلوب یازلور.

س – اسماعیل‌دن دیگانده (دن) اداتنی نـه اوچون قوشوب اسماعیلدن صورتنده یازمادك؟

ج – دن، ده . . . . . اداتلری کشی اسملرنك آیرم یازلورغه تیوش اولدغندن.

۷نچی قاعده ـ قایدن، کمدن، نرسه‌دن دیوب سورالغان سوزلرك جوابنده آیتلگان سوزلرده دال ایله نون آراسینه الف، یا، همده های رسمیه یازلماس.

قازاندن، فاتح‌دن، کتابدن سوزلرنی قازاندان، فاتح‌ده‌ن، کتابدین صورتنده یازمق خطادر.

ایضاح: قازاندن دیگان سوز قایدن سوألنه جواب، فاتح‌دن دیکان سوز کمدن سوألنه جواب، کتابدن دیکان سوز نرسه‌دن سوألنه جوابدر.

تنبیه: کم، کمگه، کمدن جانلی حیوانده. نرسه، قایده، نیگه جانسز نرسه‌لرده استعمال قیلنمقده‌در.

س – قازاندن دیگانده نی اوچون دال ایله نون آراسینه الف یا ایسه ها یاخود یا یازمادك؟

ج – قایدن، کمدن، نرسه‌دن سوأللرینه جواب بولغان سوزلرده دال ایله نون آراسینه الف، های رسمیه ویا یازلماس.

س—قازاندن-دیکان سوز شول اوچ سوألگ قایسینه جواب بولغاندر.
ج—قایدن سوألنه جواب بولغاندر.

٨نچی قاعده—قایده، کمده، نرسه‌ده سؤاللرینه جواب اولغان سوزلرگ آخرنده‌غی اوستلی دال حرفی قالون آیتلسه‌ده اوستکه علامت اوچون الف یازلمای‌های رسمیه‌گنه یازلور.

ایوده، یوسف‌ده، اوستالده کبی بونلرنی ایودا، یوسف‌دا، اوستالدا صورتنده یازو درست دگلدر.
س—ایوده دیگان سوزده‌نیك دالدن‌سوگ الف یازمای هاغنه‌یازدگ؟
ج—قایده، کمده، نرسه‌ده سوأللرینه...
س—ایوده دیگان سوز بو اوچ سوءالگ قایسینه جواب بولغان؟
ج—قایده سوألنه جواب بولغاندر.

٩نچی قاعده—کمگه، نرسه‌گه، قایده سؤاللرینه جواب بولغان سوزلرگ آخرلرنده‌غی اوستلی غ، ق، ك حرفلرندن سوگ اوستکه علامت بولو اوچون الف یازلمای های رسمیه‌گنه یازلور.

مصطفی‌غه، آشارغه، اورمانغه‌کبی بونلرنی مصطفی‌غا آشارغا اورمانغا صورتنده یازو خطادر.
س—آشارغه دیگان سوزده غدن‌سوگ نیگه الف یازمای هایازدگ؟
ج—کمگه، نرسه‌گه، قایده سوأللرینه...

س—آشارغه دیگان سوز بو اوچ سؤالنڭ قایسینه جواب بولغان؟
ج— نرسه‌گه (نیگه) سؤالنه جواب بولغاندر.

۱۰نچی قاعده‌ـ ادوات نفی اولان یوق، توگل، سز، مالردن (یوق، توگل) ایکاوی کلمه‌گه قوشلمای (سز، ما) ایکاوی کلمه‌گه قوشلوب یازلورلر.

ایوده یوق، بای توگل، آیاقسز، قایتما کبی بونلرنی ایودهیوق، بایتوگل، آیاق‌سز، قایت‌ما صورتنده یازو خطادر.

(نفی بر نرسه‌نڭ یوقلغنی، بولماونی بلدرته تورغان سوزدر.)

مفرد و جمع.

سوز یالغز بر نرسه‌نی‌گنه بلدرسه اول سوز مفرد، قلم، کتاب، آربا، لامپا، ازبا، قوی، آت، شهرکبی. اگر بردن آرتقنی بلدرسه اول سوز جمع‌در. بو ایسه مفردنڭ آخرینه بر (لر) اداتی کیلترملك ایله حاصل اولور(١).

قلملر، کتابلر، آربالر، لامپالر، ازبالر، قویلر، آتلر، شهرلر کبی (قلم مفرد ایدی (لر)نی قوشقاچ جمع اولدی).

---

١) بزم ترکچه‌نڭ جمع اداتی قدر یگـگل ومفید هیچ بر تلنڭ جمع اداتی یوقدر. بونڭ ایله ترکلر افتخار ایتسه حقلری باردر؛ فقط ترکلر شو درجه‌یه ایرشدکلری بارمی؟ . . .

۱۱نچی قاعده ـ ادات جمع اولان (لر) قالون هم نچکه ایتلگان سوزلرده (لار) یازلمای (لر)غنه یازلور.

قوناقلر کیلدیلر، مکتبلر، سبقلر، آتلر، قویلر کبی. بونلری قوناقلار، کیلدیلار، مکتبلار، سبقلار، آتلار، قویلار صورتنده یازو خطادر.

۱۲نچی قاعده ـ ترکچه‌ده‌گی ادات مصدر اولان (مق، مك)ده میم‌نی ق، کـلردن آیروب یازلماس.

قایتمق، کیلمك، بارمق، کیتمك، یازمق، اوقومق، سوکمك کبی. بونلرنی قایتماق، کیلماك، بارماق، کیتماك، یازماق، اوقوماق، سوکماك صورتنده یازو خطادر.

(اما ادات مصدر اولمای نفس کلمه‌دن بولغان مق، مك لرنی مصدردن آیرر اوچون میمنی ق، کـدن آیروب یازلور. باشماق، ایکماك، توقماق، کولماك کبی.

تنبیه: مصدر اداتی اولان مق، مك لر امر صیغه‌سیناڭ آخرینه توتاشورلر. مثلا یاز امر صیغه‌سیدر آنڭ آخرینه مق کیلترلسه یازمق اولوب مصدر بولادر.

۳ نچی قسم

عربچه‌سوز وکشی اسملرنده رعایه قیلنه تورغان قاعده‌لر:

اوقو وبازوده عربچه تل بزم ترکچه یه قاراغانده‌نیچه درجه مشکل ایدکنده اصلا شبهه یوقدر.

بونك باشلیچه سببلری ایسه:

١ نچی عرب تلنده حرکه‌لرنك سوز آراسنده بولماویدر.

٢ نچی —عربچه‌ده ادغام بولویدر.

٣ نچی —تنوین کبی بعض حرفلرنك تلفظده بولوب یازوده بولماویدر.

٤ نچی —بعض حرفلرنك یازوده بولوبده آیتکانده بولماویدر.

٥ نچی —عربچه‌ده ض، ث، ذ حرفلری کبی بیك آغر مخرجلی حرفلرنك بولویدر.

٦ نچی —عربچه‌ده سوزلرنك ایشتلگان روشچه یازلماویدر. زیره سوزلرنی ایشتلگان روشچه یازماوبیك قیینلق پیدا قیلمقده‌در.

بوسانادغمز آلتی تورلی سبب ترکچه‌ده اولمادغندن طبیعی ترکچه یازو واوقو یکگلدر.

١ نچی قاعده— آخرنده لفظة الله بولغان اسملرده شول لفظة الله‌نك آلدنده واوایشتلسه‌ده یازلماس.

نعمت‌الله، عین‌الله، فضل‌الله، عباد‌الله، رحمت‌الله، عبد‌الله، احمد‌الله، عزت‌الله، عنایت‌الله، لطف‌الله کبی. بونلرنی ایشتلگان روشچه: نعمتوالله، عینوالله، فضلوالله، عبادوالله، رحمتوالله، عبدوالله، احمدوالله، عزتوالله، عنایتوالله، لطفوالله صورتنده یازو خطادر.

س — نعمت‌الله، دیگانده لفظة‌الله‌نك آلدندن نیگه واو یازمادك؟

ج — آخرنده لفظة‌الله بولغان کشی اسملرنده لفظة‌الله‌دن اول واو ایشتلسه‌ده یازلماس.

٢ نچی قاعده ـ آخرنده «دین» لفظی اولغان کشی اسملرنده آیتلماسه‌ده شول «دین» لفظندن اول «ال» یازلور.

علاج‌الدین، نورالدین، مفتاح‌الدین، عین‌الدین، شمس‌الدین، قمرالدین، فخرالدین، حسن‌الدین کبی. بونلرده علاج‌دین، نوردین، مفتاح‌دین، عین‌دین، شمس‌دین، قمردین، فخردین، حسن‌دین صورتنده یازو خطادر.

س—علاج‌الدین‌ده دین لفظندن اول نیگه ال یازدك؟

ج—آخرنده دین لفظی اولغان سوزلرده . . .

٣نچی قاعده آخرنده «الدین» لفظی بولغان اسملرده شول الدین لفظندن اول «ت» ایشتولسه‌ده یازلماس.

صدرالدین، نظام‌الدین، نجم‌الدین، خیرالدین، علم‌الدین، عمادالدین، فخرالدین، سیف‌الدین کبی.

بونلری ایشتلگان روشچه: صدرت الدین، نظامت الدین، نجمت‌الدین، خیرت‌الدین، علمت‌الدین، عمادت‌الدین، فخرت‌الدین سیفت‌الدین صورتنده یازو خطادر.

س—صدرالدین‌نی نه اوچون ایشتلگاننچه صدرت‌الدین صورتنده الدین‌دن اوّل ت ایله یازمادك؟

ج — آخرنده الدین لفظی بولغان . . . الدین‌دن اوّل ت ایشتلسه‌ده یازلماس.

٤نچی قاعده ـ ایکی کلمه‌دن مرکب بولغان عربچه سوزلرده ایکنچی سوزنڭ اولکی حرفی تشدیدلی بولسه آندن اول «ال» یازمق تیوشدر.

(بو قاعده‌نڭ ادغام شمسیه‌یه مناسبتلی ایدکینی شاکردلره آیرم آچق قیلوب بلدرملیدر.)

عبدالرحمن، عبدالستار، عبدالرشید، عبدالرزاق، قبل‌الزوال، بعدالظهر، طلعت‌الشمس کبی.

بو نلری: عبد رحمن، عبدستار، عبد رشید، عبد رزاق، قبل زوال، بعدظهر، طلعت شمس صورتنده یازو خطادر.

س—عبدالرحمن‌نی نه‌اوچون عبدرحمن صورتنده الف‌لامسز یازمادڭ؟

ج—ایکی‌کلمه‌دن مرکب‌بولغان عربچه سوزلرده ایکنچی سوزنڭ اوّلگی حرفی تشدیدلی بولسه‌آندن‌اوّل «ال» یازمق تیوش اولدغندن.

٥نچی قاعده ـ ایکی کلمه‌دن مرکب‌بولغان سوزلرده ایکنچی کلمه‌نڭ اولنده «ل» ایشتلوب بو لامدن صوڭ قمریه حرفلری اولان (ابغ حجك وخف عقیمه) حرفلرندن بری کیلسه شول لامدن اول الف یازمق کیرکدر.

عبدالحی، عبدالهادی، ربیع‌الآخر، ذی‌الحجة، عبدالقیوم، لسان العرب، باب‌المسجد، سقف‌المکتب کبی.

بو نلری: عبدلحی، عبدلهادی، ربیع‌لآخر، ذی‌لحجه، عبدلقیوم، لسان لعرب، باب‌لمسجد، سقف‌لمکتب صورتنده یازو خطادر.

س—عبدالحی دیگانده نه اوچون لامدن اوّل الف یازدڭ؟

ج— ایکی کلمه‌دن مرکب بولغان سوزلرده . . . لامدن اول الف یازو کیرکدر.

٦نچی قاعده—عربچه سوزده بر حرف ایکی قات ایشتلوب شونك اولگسی ساکنلی بولسه برسی گنه یازلور.(۱)

حتی، اما، منا، الثمر، مکه، جده، معلم، مؤذن، معین، مدرس، قدوس، مصور، عما کبی. بونلری ایشتلگاننچه: حتتی، امما، مننا، الثثمر، مککه، جدده، معللم، مؤذذن، معیین، مدررس، قددوس، مصوور، عمما صورتنده یازو خطادر.

س— معلم دیکان سوزنی نه اوچون معللم صورتنده ایشتلگاننچه ایکی لام ایله یازمادك؟

ج— عربچه سوزده بر حرف ایکی قات ایشتلسه‌شونك اولگیسی ساکنلی اولسه برسی گنه یازلور.

٧نچی قاعده—عربچه سوزلرك اوّلگی حرفی الف ایله کوترلوب ایکنچی حرف آستلی اولارق آندن سوك برگنه حرف بولسه آستقه علامت اوچون «یا» یازلماس.

عالم، جاهل، صابر، شاکر، کامل، فائق، نادر، قادر، فاعل، جامع، صالح، فاتح، راسخ، باطل، سالم، نائل، ظالم، غافل، عادل،

---

(۱) بو ٦ نچی قاعده عرب تلنده «ادغام» اسمنده ذکر قیلنمقده‌در.

جاعل کبی. بونلری عالیم، جاهیل، صابیر، شاکیر، کامیل . . . .
صورتنده یازو خطادر.

س—عالم دیگانلک لامدن صونگ آستقه علامت او چون نیگه (ی) یازمادنگ؟

ج—عربچه سوزلرنگ اولکی عرفی... آستقه علامت اوچون یا یازلماس.

۸ نچی قاعده—سوزنگ آخرنده‌غی «ت» عربچه‌ده ایکی تورلی یازلا، بری (ت) صورتنده اوزون تا، ایکنچسی (ة) صورتنده تاءکره دیورلر.

(قایسی سوزده اوزون تا قایسی سوزده تاءکره کیرکلکنی آیرو مشکلدر.)

عربچه‌نك بو کبی نچکه قاعده‌لرنی آیرو خیلی مشکل اولدغندن ترکچه‌گه آرالاشوب کوب استعمال قیلنمقده اولان عربچه سوزلر «ت» صورتنده‌گنه یازلورلر.

زکات، شفقت، رحمت، صلات، حیات، مکافات، وکالت، عنایت، مروت، رعایت، نعمت، هجرت، طهارت، عبادت، آخرت، خاصیت، حکمت، عزت، عادت، آیت، ملت، مدت، امت کبی.

محمد، احمد، عبد، مسجد اسملرنی هر وقتك دال ایله یازو تیوشدر.

۹ نچی—عربچه‌ده بعض سوزلر باردر، که الف ایله اوقولوب (ی) یازلور.

تعالی، مولی اخری، یحیی، مصطفی، موسی، عیسی، مرتضی، تقوی، حتی، الی، معنی، دعوی، فتوی، حبلی. . .

س—تعالی‌نی. نه اوچون ایشتلگاننچه الف ایله تعالا صورتنده یازمادك؟

ج—الف ایشتلوب (ی) یازلا تورغان عربچه سوزدن بولغانغه کوره.

٤نچی قسم

یازو آراسنده اعتبار قیلنه تورغان علامتلر حقنده:

۱—تعجب وخطاب اشارتیدر. یعنی بر آدمه قاراب سوز آیتکانده یاخود بر نرسه‌گه عجبلنگان وقتده قویله تورغان اشارت (!) کبی.

محمود افندی!، ولی برادر!، نیندای سیمز!، بو نیندای‌اش! کبی.

۲—تفصیل اشارتی (:) در.

بر قدر نرسه‌نی بیلگلی قیلوب ساناب کیتکانده یاخود براونك سوزنی نقل قیلغانده آلده قویله تورغان علامتدر. کوز کونی‌یافراقلرنی قویا تورغان‌آغاچلر: ایمه‌ن، قاین، جوکه،شمرت، اوساق، آلماآغاچی.

بن شول سوزنی ایشتدم: «تیزدن حریت ساعتی سوغاچق ایمش» جمله‌لرنده‌گی آستلی اوستلی ایکی نقطه‌در.

۳—سوأل اشارتی (؟) در.

بو سوز جمله‌نك بر نرسه‌نی سوراو اوچون بولغاننی بلدرته تورغان (مو) و (می) اداتی آخرینه، هـم نه اوچون، نیچوك، نیگه دیوب سوأل قیلنغان جمله‌لرك آخرینه قویله تورغان علامتدر.

نیگه سن یوقلیسك؟ غزیته‌اوقیسکمی؟ قرائتخانه‌گه بارمی‌سوکمی؟ حالك یاخشیمی؟ کبی.

٤–ۋیرکول=زپاتای=کیری واو (،)

جمله‌لرده بر سوألـگه جواب بولا تورغان معنالری یاقین کلمه‌لرنی آیرو اوچون قویلور.

حسن، شاکر، کریم، فائق کیلدیلر کبی.

لـکن شول سوزلرنڭ آراسینه (و،هم) کبی حرف عاطفه‌لر قویلسه اول وقتده کیری واو قویلماس.

اگر و،هم کبی عطف حرفلری تـکرار قیلنسه اول وقتده ینه کیری واو قویلور.

حسن، وشاکر، هم کریم، فائق کیلدیلر کبی.

٥–تفسیر اشارتی ( ) در.

بر سوزنڭ معناسنی آیتکانده قویلا قورغان ایکی دوغا علامتیدر.

ارض (ییر)، مکتب (بالالر اوقی تورغان ایودر) کبی.

٦–نقل اشارتی « » در.

بر آدمك سوزنی کوچروب آیتکانده قویلور.

احمد افندی بالالرنی: «غزیته وکتابلر اوقوب هر نرسه‌دن خبردار بولورغه ترشگز» دیه اوگتلادی کبی

٧–کوب نقطه‌لر. . . . کبی.

سوزنڭ تمام اولمادغنی بلدرر. یاایسه‌ذکری قبیح بولغان سوزلرنی آیتمیچه شونك اورنینه‌قویلور. سگا شونی آیتام . . . یه‌ایکنچی گه‌قالسون.

علی، فائقنی سن اوگماغان . . . دیوب سوکدی کبی.

٨–مساوی اشارتی=در.

ایکی سوزنڭ اوڭ طرفده‌غسی ایله سول یاقده‌غسی‌نڭ بردای ایکانینی بلدرر.

ایکی بیش=اون، سارژین=اوچ گز (آرشین) کبی.

٩–تکذیب اشارتی (!) در.

سویلنگان سوزگه اوشانماونی بلدرته‌در. بزنك شهرك ایشانی غیبدن خبر بیره‌در (!)، عالم کشی چالما چاپان کیگان بولا (!). دیگان جمله‌لرده ایکی دوغا ایله نقطه‌لی الف کبی.

۱۰—نقطه (٠)در.

جمله تمام اولغانده قویلور.

حق اش عتلغه یاقیندر. غزیته فکرنی آچادر، علم کمالتکه ایرشدرادر کبی.

بتدی.